

OSVIT

UDRUŽENJE ROMKINJA

ANALIZA ISTRAŽIVANJA

o dostupnosti besplatne pravne pomoći u Nišu

UMREŽENI U PRO BONO PROGRAMU

Autorka:
Ana Saćipović

NIŠ, 2023.

za zaštitu prava žena

Ova publikacija nastala je u okviru projekta "Umreženi u pro bono programu za zaštitu prava žena" koji Udruženje Romkinja Osvit sprovodi u saradnji sa agencijom Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena UN Women, u okviru UN Women regionalnog programa "Izostavljanje nasilja nad ženama u zemljama Zapadnog Balkana i u Turskoj: primena normi, promena svesti", finansiranoj od strane Evropske unije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost autorki, i ne odražava stavove i mišljenje Evropske unije, UN Women niti zemalja članica UN-a.

Finansira Evropska unija

SADRŽAJ

1. Uvod.....	3
1.1. Šta je to pravna pomoć?.....	3
1.2. Ko sve ima pravo na pravnu pomoć?.....	4
1.3. Pravna pomoć u užem smislu.....	6
1.4. Pravna podrška.....	7
1.5. Pružaoci besplatne pravne pomoći i podrške.....	8
2. Analiza istraživanja.....	9
2.1. O projektu.....	9
2.2. Metodologija istraživanja.....	11
2.3. Opšti podaci o ispitanicama.....	11
2.4. Statistička analiza istraživanja.....	12
2.4.1. Informisanost o postojanju usluge besplatne pravne pomoći u Nišu.....	12
2.4.2. Informisanost o pružaocima usluga besplatne pravne pomoći.....	13
2.4.3. Informisanost o uslovima za dobijanje usluge besplatne pravne pomoći.....	14
2.4.4. Informisanost o dokumentaciji potrebnoj za dobijanje usluge besplatne pravne pomoći.....	15
2.4.5. Ocena dostupnosti usluga besplatne pravne pomoći.....	16
2.4.6. Procenat ispitanica koje su koristile usluge besplatne pravne pomoći.....	17
2.4.7. Zadovoljstvo uslugom besplatne pravne pomoći.....	18
2.5. Zaključak.....	20

1. UVOD

1.1. ŠTA JE TO PRAVNA POMOĆ?

Pravna pomoć Vam omogućava da efikasno zaštitite ljudska prava koja su Vam povređena. Ona Vam takođe omogućava da pristupite sudu ili drugim državnim organima pod jednakim uslovima i bez diskriminacije. Diskriminacija podrazumeva nejednak tretman, neopravdano pravljenje razlike, odnosno stavljanje nekoga u gori/bolji položaj zbog bilo kog njegovog ličnog svojstva. Država je dužna da Vam obezbedi besplatnu pravnu pomoć ukoliko niste u mogućnosti da je platite.

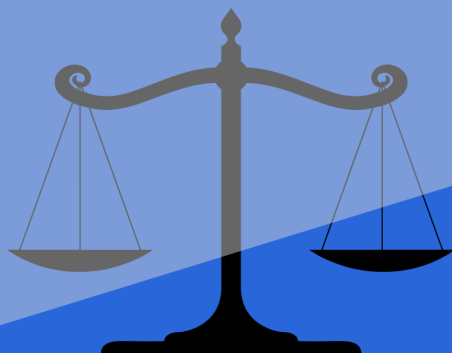

1.2. KO SVE IMA PRAVO NA PRAVNU POMOĆ?

Prema osnovnim odredbama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, besplatnu pravnu pomoć je moguće pružiti državljaninu Republike Srbije, licu bez državljanstva, stranom državljaninu sa stalnim nastanjenjem u Republici Srbiji i drugom licu koje ima pravo na besplatnu pravnu pomoć prema drugom zakonu ili potvrđenom međunarodnom ugovoru, ako:

1) ispunjava uslove da bude korisnik prava na novčanu socijalnu pomoć saglasno zakonu kojim se uređuje socijalna zaštita ili korisnik prava na dečiji dodatak saglasno zakonu kojim se uređuje finansijska podrška porodici sa decom, kao i članovima njegove porodice odnosno zajedničkog domaćinstva, čiji je krug određen ovim zakonima;

2) ne ispunjava uslove da bude korisnik prava na novčanu socijalnu pomoć ili na dečiji dodatak, ali bi zbog plaćanja pravne pomoći iz sopstvenih prihoda u konkretnoj pravnoj stvari ispunilo uslove da postane korisnik prava na novčanu socijalnu pomoć ili na dečiji dodatak.

Besplatna pravna pomoć može da se pruži i u slučajevima kada je reč o:

- 1) detetu o čijem se pravu, obavezi ili interesu zasnovanom na zakonu odlučuje u postupku pred sudom, drugim državnim organom odnosno organom javne vlasti;
- 2) licu prema kome se izvršava mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi ili zaštitna mera obaveznog psihijatrijskog lečenja;
- 3) licu prema kome se vodi postupak delimičnog ili potpunog lišenja ili vraćanja poslovne sposobnosti;
- 4) licu koje ostvaruje pravnu zaštitu od nasilja u porodici;
- 5) licu koje ostvaruje pravnu zaštitu od torture, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja ili trgovine ljudima;
- 6) licu koje traži azil u Republici Srbiji;
- 7) izbeglici, licu pod supsidijarnom zaštitom ili interno raseljenom licu;
- 8) osobi sa invaliditetom;
- 9) detetu koje je zaštićeno uslugom smeštaja u sistemu socijalne zaštite;
- 10) deci i mladima kojima je prestala usluga socijalnog smeštaja do navršene 26 godine života;
- 11) odraslim i starim licima koja su bez sopstvenog pristanka smeštena u ustanovu socijalne zaštite;
- 12) licu koje ostvaruje pravo na utvrđivanje vremena i mesta rođenja saglasno zakonu kojim se uređuje vanparnični postupak;
- 13) licu koje je pogođeno postupkom prinudnog iseljenja i preseljenja u skladu sa zakonom kojim se uređuje stanovanje.

1.3. PRAVNA POMOĆ U UŽEM SMISLU

Besplatna pravna pomoć u užem smislu podrazumeva usluge pružanja pravnih saveta, sastavljanja podnesaka, zastupanja i odbrane:

Pružanje pravnog saveta je detaljno objašnjenje o načinu i mogućnosti rešavanja konkretne pravne stvari pred sudom, drugim državnim organom, ili u postupku mirnog rešavanja spora, a koje se odnosi na pravo, obavezu ili interes korisnika besplatne pravne pomoći zasnovan na zakonu.

Sastavljanje podneska podrazumeva izradu pismene forme kojom se pokreće postupak pred sudom ili drugim organom javne vlasti, ili koja se podnosi tokom već pokrenutog postupka. Podrazumeva sastavljanje tužbe, zahteva, predloga, molbe, pritužbe, prigovora, žalbe ili drugog pravnog sredstva.

Zastupanje je svaka pravna radnja koju na osnovu ovlašćenja za zastupanje punomoćnik preuzima u ime i za račun korisnika besplatne pravne pomoći u postupku pred sudom, drugim državnim organom, organom javne vlasti ili u postupku mirnog rešavanja spora.

Odbrana je zastupanje osumnjičenog, okrivljenog ili optuženog u predistražnom, istražnom i krivičnom postupku, koji se vodi zbog sumnje da je izvršeno krivično delo za koje nije predviđena obavezna odbrana i zastupanje u prekršajnom postupku koji se vodi zbog sumnje da je izvršen prekršaj za koji je predviđena kazna zatvora.

1.4. PRAVNA PODRŠKA

Pored besplatne pravne pomoći u užem smislu, postoji i besplatna pravna podrška.

Oblici besplatne pravne podrške su opšta pravna informacija, pomoć u popunjavanju formulara, sastavljanje javno-beležničke isprave i posredovanje u rešavanju sporova:

Opšta pravna informacija jeste informacija o uređenju neke pravne oblasti, pravnom položaju korisnika u konkretnoj pravnoj stvari, subjektu i načinu odlučivanja o pojedinačnom pravu, obavezi ili interesu zasnovanom na zakonu, pred sudom ili drugim državnim organom, o pravilima i o visini troškova postupka koji se ne odnose na postupak pred sudom u konkretnoj pravnoj stvari, mogućnosti mirnog rešenja spora, načinu izvršenja odluke, o razlozima i uslovima za pokretanje upravnog postupka i postupka koji se pokreće ustavnom žalbom i o uslovima i postupku ostvarivanja prava na besplatnu pravnu podršku.

Popunjavanje formulara je pomoć u unošenju podataka o korisniku, koje popunjava pružalac, a potpisuje korisnik.

Posredovanje u rešavanju sporova je svaka radnja koju, prema zakonu kojim se uređuje posredovanje u rešavanju sporova, preduzima posrednik.

Sastavljanje javnobeležničke isprave je sastavljanje javnobeležničkih zapisa i javnobeležničkih zapisnika.

1.5. PRUŽAOCI BESPLATNE PRAVNE POMOĆI I PODRŠKE

Pružalac besplatne pravne pomoći je lice koje je ovim zakonom ovlašćeno da pruža besplatnu pravnu pomoć i koje je prema ovom zakonu upisano u registar.

Besplatnu pravnu pomoć pružaju advokatura i službe pravne pomoći u jedinicama lokalne samouprave. Besplatnu pravnu pomoć u ime udruženja pružaju advokati. Pružaoci besplatne pravne podrške jesu javni beležnici, posrednici i pravni fakulteti. Javni beležnici sastavljaju javnobeležničke isprave u okviru ovlašćenja određenih zakonom kojim se uređuje javno beležništvo. Posrednici posreduju u rešavanju sporova u okviru ovlašćenja određenih zakonom. Pravni fakulteti pružaju opšte pravne informacije i popunjavaju formulare.

(Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, Član 8 i Član 9)

Udruženje Romkinja Osvit, kao specijalizovana organizacija koja pruža licenciranu uslugu SOS telefona za žene i decu žrtve porodičnog nasilja, jeste i registrovani pružalac pravnih usluga, koji žrtvama nasilja u porodici obezbeđuje besplatnu pravnu pomoć i podršku, kao i besplatno zastupanje na sudu.

Ovo uključuje davanje pravnog saveta, pružanje pomoći pri sastavljanju sudskih podnesaka (odnosi se na sporove pred Osnovnim i Višim sudovima, ne na sporove pred privrednim sudovima), kao i zastupanje pred sudovima RS u slučajevima kada naš pravni tim utvrdi da se radi o povredi ljudskih prava i da je u pitanju strateški slučaj.

2. ANALIZA ISTRAŽIVANJA

2.1. O PROJEKTU

Udruženje Romkinja Osvit - SOS telefon na romskom i srpskom jeziku u partnerstvu sa Pravnom klinikom Pravnog fakulteta u Nišu sprovelo je, u periodu od septembra 2022. do marta 2023, projekat „Umreženi u pro bono programu za zaštitu prava žena“, finansijski podržan od UN Women-a.

Kroz sprovedene aktivnosti, koje su uključivale istraživanje o dostupnosti besplatne pravne pomoći, podizanje informisanosti šire zajednice o besplatnoj pravnoj pomoći, pružanje mentorske podrške za 20 studenata niškog Pravnog fakulteta u pružanju besplatne pravne pomoći ženama, obuku pružalaca besplatne pravne pomoći putem akreditovanog programa obuke „Podrška unapređenju položaja Romkinja“ i pružanje besplatne pravne podrške u organizaciji SOS telefona i Pravne Klinike, ostvareni su ciljani rezultati projekta:

1. Romkinje i druge višestruko marginalizovane žene sa iskustvom nasilja u gradu Nišu povećale su znanje o dostupnosti usluge besplatne pravne pomoći i o tome kako da joj pristupe.

2. Najmanje 10 lokalnih pružalaca besplatne pravne pomoći i 20 studenata poboljšali su kapacitete za pružanje kvalitetnih usluga pravne pomoći Romima i drugim višestruko marginalizovanim ženama sa iskustvom nasilja.

Ženske organizacije specijalizovane za pružanje pravnih usluga, uključujući zastupanje žrtava nasilja u porodici pred sudom, moraju da se kreću ka sistemu saradnje sa advokatima u privatnoj praksi, ali moraju da obezbede projektno finansiranje za svoje troškove i angažovanje, što je praksa i Osvit-ov rad kao pružalac besplatne pravne pomoći.

Jedan od problema besplatne pravne pomoći za žene sa iskustvom nasilja je činjenica da angažovani advokati kroz besplatnu pravnu pomoć nemaju dovoljno znanja o pitanju nasilja nad ženama i nisu senzibilisani za rad sa ženama sa iskustvom nasilja zbog patrijarhalnog vaspitanja. Kada su u pitanju Romkinje, i dalje postoje jake predrasude i stereotipi prema njima, pa je potrebno raditi sa advokatima i drugim akterima koji pružaju usluge Romkinjama sa iskustvom nasilja na specifičnostima rada sa Romkinjama.

Da bi se ovi problemi rešili, bilo je potrebno sprovesti istraživanje o tome u kojoj meri su žene generalno upoznate sa mogućnostima korišćenja besplatne pravne pomoći i ko su pružaoci ove usluge i kakav je pristup besplatnoj pravnoj pomoći, kako bi se na osnovu dobijenih podataka identifikovali primeri dobre prakse, ključne prepreke i dale preporuke za unapređenje primene postojećeg zakona i/ili preporuke za njegovu izmenu.

2.2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Metodologija koja je korišćena jeste anketiranje putem strukturiranog upitnika. Ciljna grupa istraživanja je 300 žena, sa teritorije grada Niša i pet mesnih seoskih sredina, iz višestruko marginalizovanih kategorija građana.

Terensko istraživanje sprovele su četiri aktivistkinje Osvita, koje su anketirale žene u 3 romska naselja u Nišu, Niškoj Banji, selima Matejevac, Gabrovac, Jelašnica i Kamenica.

Strukturirani upitnik je sadržao sedam pitanja za dobijanje informacija o tome koliko su žene svesne mogućnosti dobijanja besplatne pravne pomoći, da li znaju gde i kome da se obrate, da li znaju koja dokumenta su im potrebna da bi ostvarile pravo na besplatnu pravnu pomoć, kao i šta je prepreka ostvarivanju ovog prava. Anketiranje je sprovedeno intervjuisanjem, korišćenjem direktnog verbalnog anketiranja.

2.3. OPŠTI PODACI O ISPITANICAMA

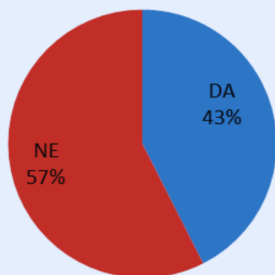
Ukupan broj ispitanica je 301. Sve ispitanice su ženskog pola. Sve ispitanice su dale dozvolu za anketiranje.

2.4. STATISTIČKA ANALIZA ISTRAŽIVANJA

2.4.1. INFORMISANOST O POSTOJANJU USLUGE BESPLATNE PRAVNE POMOĆI U NIŠU

Od ukupnog broja ispitanica, na pitanje da li ste informisani da u Nišu postoje pružaoci besplatne pravne pomoći, 128 žena odgovorilo je potvrdno, a 173 negativno. Procentualno gledano, 57% ispitanica nema informaciju o postojanju usluge besplatne pravne pomoći, dok 43% zna da je u Nišu moguće dobiti besplatnu pravnu pomoć.

**Da li ste informisani da u Nišu postoje
pružaoci besplatne pravne pomoći?**

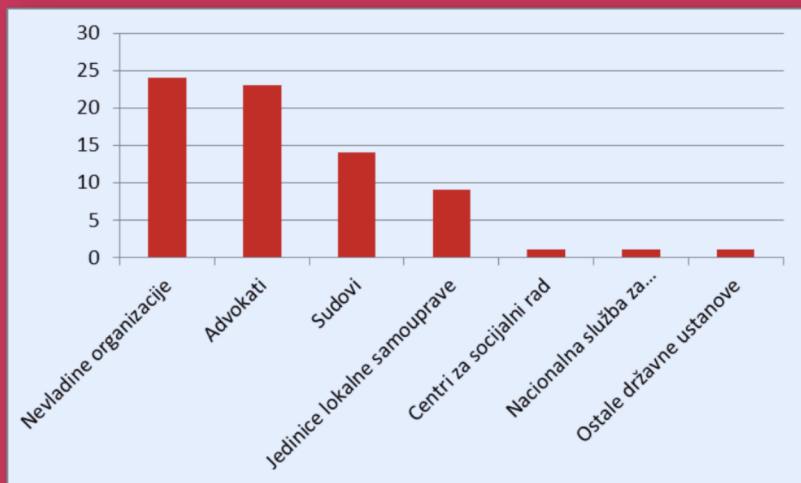

Grafikon 1.

2.4.2. INFORMISANOST O PRUŽAOCIMA USLUGA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

Od ukupnog broja ispitanica, 77% njih (232 žene) odgovorilo je da ne zna ko su pružaoci besplatne pravne pomoći, dok je 23% ispitanica (69 žena) odgovorilo potvrdno.

35% ispitanica je kao odgovor na pitanje ko su pružaoci besplatne pravne pomoći navelo nevladine organizacije, 33% njih advokate, 20% njih sudove, 13% jedinice lokalne samouprave, a svega 1% njih označilo je Nacionalnu službu za zapošljavanje, centre za socijalni rad i druge državne ustanove kao one koji pružaju besplatnu pravnu pomoć. 16% ispitanica nije dalo odgovor.

Grafikon 2.

2.4.3. INFORMISANOST O USLOVIMA ZA DOBIJANJE USLUGE BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

Od ukupnog broja anketiranih žena, 258 njih je odgovorilo da ne zna koji su uslovi za dobijanje besplatne pravne pomoći, dok su 43 ispitanice odgovorile na ovo pitanje potvrdno.

30% ispitanica je kao uslove za dobijanje besplatne pravne pomoći navelo materijalni i socijalni status, odnosno, korisnike socijalne pomoći kao one koji mogu dobiti besplatnu pravnu pomoć. 9% ispitanica označilo je kao odgovor žrtve nasilja, 5% njih osobe sa invaliditetom, a 2% ispitanica navelo je izbeglice. 5% anketiranih žena odgovorilo je da svaki građanin koji dođe i obrazloži problem koji ima stiže pravo na besplatnu pravnu pomoć, dok 49% njih nije dalo odgovor.

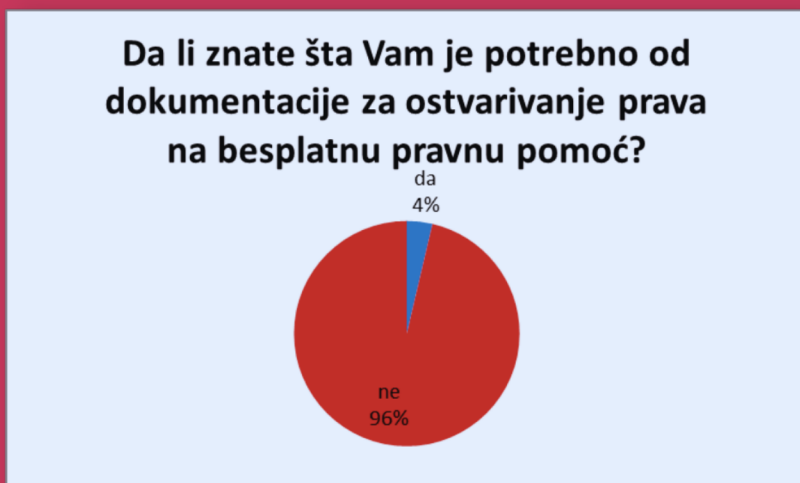

Grafikon 3.

2.4.4. INFORMISANOST O DOKUMENTACIJI POTREBNOJ ZA OSTVARIVANJE PRAVA NA BESPLATNU PRAVNU POMOĆ

Od ukupnog broja ispitanica, 290 žena je na pitanje da li zna šta je od dokumentacije potrebno za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć odgovorilo negativno, dok je 11 ispitanica odgovorilo potvrdno.

Od ukupnog broja ispitanica koje su na pitanje odgovorile potvrdno, 7 njih navelo je kao potrebnu dokumentaciju rešenje centra za socijalni rad, dok je po jedna ispitanica označila kao odgovor lekarsko uverenje, zahtev i odgovarajuće potvrde, ili "ništa". Jedna ispitanica nije dala odgovor.

Grafikon 4.

2.4.5. OCENA DOSTUPNOSTI USLUGA BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

Na skali od 1 – veoma nedostupna, do 5 – veoma dostupna, najveći procenat ispitanica (38%, 39%, odnosno 34% od ukupnog broja anketiranih koje su dale odgovor na ovo pitanje) označio je da su im usluge besplatne pravne pomoći teritorijalno, prostorno i komunikaciono *veoma nedostupne*.

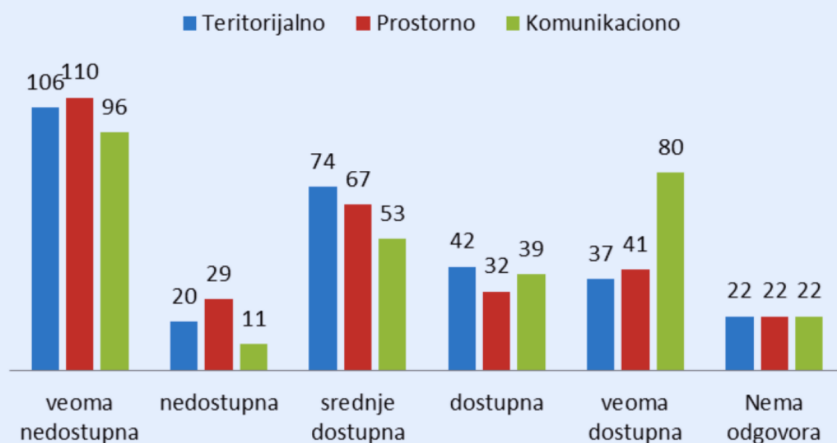
26%, 24%, odnosno 19% ispitanica ocenilo ih je teritorijalno, prostorno i komunikaciono *srednje dostupnim*.

13% i 15% njih ocenilo ih je teritorijalno i prostorno *veoma dostupnim*, dok je 29% ispitanica (80 njih) označilo ove usluge komunikaciono *veoma dostupnim*.

15%, 11% i 14% anketiranih navelo je da su im usluge besplatne pravne pomoći *dostupne*, a najmanji procenat žena (7%, 10%, odnosno 4% njih) ih je označio *nedostupnim*.

Od ukupnog broja ispitanica, 22 žene nisu dale odgovor na ovo pitanje.

Dostupnost besplatne pravne pomoći

Grafikon 5.

2.4.6. PROCENAT ISPITANICA KOJE SU KORISTILE USLUGE BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

Od ukupnog broja anketiranih žena, na pitanje da li su do sada koristile usluge besplatne pravne pomoći, 22 ispitanice odgovorile su potvrdno, dok je 277 njih navelo da nije. Procenat ispitanica koji je koristio ove usluge je 8%, dok 92% anketiranih nikada nije koristilo usluge besplatne pravne pomoći.

Grafikon 6.

2.4.7. ZADOVOLJSTVO USLUGOM BESPLATNE PRAVNE POMOĆI

Sedmo pitanje ankete uključivalo je ocenu usluge besplatne pravne pomoći. 24 ispitanice, odnosno, 8% od targetiranog broja anketiranih (92% nije odgovorilo na pitanje), ocenile su svoje zadovoljstvo uslugom besplatne pravne pomoći.

Od ukupnog broja ispitanica koje su odgovorile na ovo pitanje, na skali od 1 – veoma nezadovoljni, do 5 – veoma zadovoljni, 7 njih odgovorilo je *neutralno*, 6 ispitanica dalo je ocenu *veoma nezadovoljan/na*, po 5 ispitanica je odgovorilo sa *zadovoljan/na* ili *veoma zadovoljan/na*, i jedna ispitanica je dala odgovor *nezadovoljan/na*.

Grafikon 7.

2.5. ZAKLJUČAK

Rezultati istraživanja pokazuju da su građanke Niša delimično informisane o postojanju usluge besplatne pravne pomoći, ali da većina nije upoznata sa tim ko su sve pružaoci ove usluge. Ispitanice najčešće navode nevladine organizacije i advokate kao pružaoce usluge besplatne pravne pomoći, dok u nešto manjem procentu navode sudove, opštine i druge institucije. Kada je u pitanju informisanost o uslovima i potrebnoj dokumentaciji za dobijanje besplatne pravne pomoći, još je manji procenat ispitanica koje poseduju neko znanje o tome. Od onih koje su dale odgovor na ovo pitanje, najčešće kao kriterijum za dobijanje ove usluge navode materijalni i socijalni status, a nešto manji broj ispitanica prepoznaje žrtve nasilja kao jednu od kategorija korisnica ove usluge. Značajan podatak je da najveći broj ispitanica navodi da im je usluga pravne pomoći teritorijalno, prostorno i komunikaciono veoma nedostupna, a od ispitanica koje su do sada koristile ovu uslugu nešto veći broj je ocenio da je nezadovoljan pruženom uslugom. Podaci nam govore da je potrebno dodatno raditi na informisanju građana/ki o postojanju usluge besplatne pravne pomoći, kao i o načinima ostvarivanja prava na ovu uslugu, sa posebnim fokusom na posebno osetljive kategorije stanovništva. Takođe, treba raditi i sa pružiocima ove usluge na senzibilizaciji za rad sa ovim kategorijama, kako bismo ovu uslugu učinili dostupnijom onima kojima je najpotrebnija.

**Autorka:
Ana Saćipović**

**Saradnice:
Aleksandra Stoilkov
Dragana Stevanović**

**Dizajn:
Dragana Stevanović**

NIŠ, 2023.

